

Barbara Dziubek

Uniwersytet Łódzki

Otwarte fundusze emerytalne – powstanie, ewolucja, likwidacja?

Streszczenie

Sytuacja Otwartych Funduszy Emerytalnych jest bardzo niestabilna i dalsza ich działalność staje pod dużym znakiem zapytania. Niewątpliwie wpływ na to ma ciągła modyfikacja przepisów odnoszących się do organizacji i funkcjonowania funduszy emerytalnych. Obecnie jednak najważniejsze w tej kwestii będą decyzje podejmowane przez samych członków OFE, czy pozostać w II filarze ubezpieczeń społecznych, czy przejść do ZUS. Istotą działalności OFE jest gromadzenie oraz inwestowanie środków pieniężnych, które ubezpieczeni przekazują w postaci składek na ubezpieczenie emerytalne. Decydującym czynnikiem stanie się więc liczba klientów, którzy pozostaną w funduszach. Trudno jednak dziś jednoznacznie przewidzieć, jakie będą decyzje ubezpieczonych oraz jakie skutki makroekonomiczne dla funduszy wynikną ze zmiany tych przepisów.

Słowa kluczowe: ubezpieczenie społeczne, fundusze emerytalne, uczestnicy OFE

Pension Funds – Originate, Evolution or Closure?

Abstract

The situation of Pension Funds is very unstable so their activity is becoming really uncertain. The permanent modification of regulations connected with their organization and working causes this situation. At present the essential thing in this matter will be decisions, making by members of Pension Funds. Will they stay or leave Pension Funds. Because the main point in working Pension Funds is collecting and investing money, which their members send as superannuation, the most important thing will be the amount

of people who stay. Today is very difficult to predict decisions of members or macroeconomic effects which will result from changing of rules.

Keywords: insurance contribution, Pension Funds, members of Pension Funds

Wprowadzenie

Otwarte Fundusze Emerytalne są zarządzane i reprezentowane przez Powszechne Towarzystwa Emerytalne. Swoją działalność na polskim rynku finansowym zapoczątkowały w 1999 r., kiedy zgodnie z obowiązującą ustawą¹ stały się częścią systemu ubezpieczeń społecznych. Wprowadzenie metody kapitałowej do systemu zabezpieczenia społecznego miało z jednej strony stać się antidotum na problemy, z którymi borykał się ówczesny system repartycyjny, z drugiej zaś strony miało wpłynąć korzystnie na wysokość przyszłych świadczeń emerytalnych.

Obecnie Otwarte Fundusze Emerytalne mają za sobą ponad 14 lat swojej działalności. W tym okresie pozyskały ponad 16 mln klientów, dzięki którym zgromadziły majątek wielkości około 300 mld zł². Tak olbrzymia liczba uczestników to skutek przeobrażeń polskiego systemu emerytalnego, który zobligował znaczną część zatrudnionych do uczestnictwa oraz dodatkowego gromadzenia środków finansowych w II filarze (OFE), a nie tak jak dotychczas tylko w ZUS (I filar ubezpieczeń). Stworzenie tak potężnego mechanizmu miało być doskonałym instrumentem pomnażającym dochody, które odkładane przez ubezpieczonych w postaci składek byłyby w stanie zapewnić im w przyszłości godziwe i dostatnie życie na okres starości. Otwarte Fundusze Emerytalne stanowią istotne ogniwo w życiu ekonomiczno-społecznym naszego kraju. Z uwagi na powyższe wskazana jest zatem analiza zmian dokonujących się na rynku OFE.

Celem artykułu jest zobrazowanie rynku Otwartych Funduszy Emerytalnych oraz sytuacji w polskim systemie zabezpieczeń społecznych, poczynając od momentu wprowadzenia reformy systemu repartycyjnego aż do maja 2014 r.³ W artykule w szczególności poruszony został aspekt obecnego położenia OFE.

¹ Ustawa z dnia 28 sierpnia 1997 r. o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych (tekst jednolity) DzU z 2004 r. Nr 159, poz. 1667.

² http://www.igte.com.pl/files/notowania/Dane_OFE_01_2014.pdf (dostęp: 6.04.2014 r.).

³ Tekst powstał 7 maja 2014 r.

Teraźniejsza sytuacja funduszy emerytalnych w dużej mierze jest efektem dokonujących się zmian wynikających z ustawy z dnia 6 grudnia 2013 r.⁴ Ten akt prawny w znacznym stopniu ogranicza dotychczasową działalność ekonomiczno-finansową Otwartych Funduszy Emerytalnych i jednocześnie stawia pod wielkim znakiem zapytania zasadność ich dalszego istnienia.

Polski system ubezpieczeń społecznych

Przebudowa ubezpieczeń społecznych miała na celu zminimalizowanie wad starego (repartycyjnego) systemu ubezpieczeń, zagrożonego niewypłacalnością z przyczyn ekonomiczno-demograficznych. Na niewydolność finansową ówczesnego systemu złożyło się wiele niekorzystnych czynników, między innymi: liberalne ustawodawstwo, zbyt łagodne kryteria przyznawania rent inwalidzkich czy też różnicowanie grup i branż zawodowych. Niektóre grupy zawodowe (np. służby mundurowe, górnicy) dysponowały przywilejami dającymi możliwość korzystania z wielu uprawnień, których nie posiadały pozostałe grupy. Ówczesnemu systemowi zabezpieczenia społecznego nie sprzyjały również zmiany dokonujące się w latach dziewięćdziesiątych, które były związane głównie z sytuacją społeczno-gospodarczą kraju. Powyższe czynniki przyczyniły się do tego, że system stawał się coraz bardziej niewydolny. Jego sprawne funkcjonowanie uzależnione było od ilości przekazywanych składek, co z kolei zależało głównie od liczby osób aktywnych zawodowo. Im liczba osób pracujących była większa od liczby świadczeniobiorców, tym system był bardziej wydolny finansowo.

W 1999 r. podjęto próbę rozwiązania trudnej sytuacji systemu zabezpieczenia społecznego i wdrożono nowy system emerytalny, w ramach którego wypłatę świadczeń podzielono pomiędzy dwie instytucje: ZUS oraz OFE. Do momentu wejścia w życie reformy składki emerytalne były gromadzone wyłącznie przez ZUS, który swą działalność opierał na umowie pokoleniowej uzależnionej od bezpośredniego przepływu pieniędzy pomiędzy pokoleniami dzieci i ich rodziców.

Zakład Ubezpieczeń Społecznych nie miał zdolności samofinansowania, co wiązało się z brakiem możliwości bieżącej wypłaty świadczeń oraz pokrycia kosztów własnej działalności. Jednocześnie był dość podatny na zewnętrzne czynniki ekonomiczne, które generowały niedobór środków pochodzących ze składek, a przeznaczanych na wypłaty emerytur i rent. Środki finansowe brakujące

⁴ Ustawa z dnia 6 grudnia 2013 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z określeniem zasad wypłaty emerytur ze środków zgromadzonych w otwartych funduszach emerytalnych, DzU z 2013 r., poz. 1717.

na wypłatę świadczeń emerytalno-rentowych pokrywał budżet państwa. Wprowadzenie metody kapitałowej, a tym samym powiązanie przyszłych świadczeń emerytalnych z ryzykiem występującym na rynku finansowym było dość odważnym posunięciem, ponieważ nie gwarantowało bezpieczeństwa przyszłych emerytur. Dodatkowo wysokie opłaty pobierane przez Otwarte Fundusze Emerytalne (np. opłaty administracyjne) znacznie uszczuplały sumę środków gromadzonych w ramach II filaru. Wszystkie wymienione powyżej czynniki wpływają negatywnie na obraz funduszy emerytalnych. Ukazują bowiem niedoskonałości II filaru, a tym samym wskazują na konieczność wprowadzenia zmian celem podniesienia efektywności OFE, tak aby fundusze emerytalne stały się korzystniejsze i jednocześnie tańsze w obsłudze dla swoich klientów. W tej kwestii fundamentalną rolę odgrywa jednak państwo, które jest regulatorem rynku OFE. Modyfikacja repartycyjno-kapitałowego systemu emerytalnego powinna przebiegać tak, aby zachować główną przesłankę tego systemu, a mianowicie „bezpieczeństwo dzięki różnorodności”. Zgodnie z tą zasadą nowy system emerytalny powinien gwarantować bezpieczeństwo przyszłym emerytom oraz niwelować zagrożenia, na które narażony jest każdy z filarów, zapewniając jednocześnie emeryturę na godnym poziomie⁵.

⁵ http://tep.org.pl/wp-content/uploads/downloads/2013/07/OpiniaTEP_przeglad_emerytalny.pdf (dostęp: 17.04.2014 r.).

Tabela 1. Wybrane czynniki wpływające niekorzystnie na system ubezpieczeń społecznych w Polsce (1999–2012)

Rok	Przeciętna miesięczna liczba emerytów i rencistów* (w tys.)	Przeciętna miesięczna liczba osób pobierających świadczenia emerytalno-rentowe w tys. (uprzywilejowane grupy zawodowe**)	Przeciętna miesięczna liczba osób pobierających świadczenia emerytalno-rentowe*** (w tys.)	Pracujący w tys. (stan w dniu 31 grudnia)	Liczba pracujących na przeciętną miesięczną liczbę emerytów i rencistów	Liczba emerytów i rencistów pobierających świadczenia z KRUS**** (w tys.)	Wydatki budżetu państwa na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne w mln zł
1999	7523,8	1235,8	7231	16008,9	2,1	1928,9	29436,4
2000	7525,1	1263,5	7217	15488,8	2,0	1887,2	–
2001	7468,9	1270,3	7156	14995,6	2,0	1841,8	46066
2002	7438,9	1276,9	7122	12803,3	1,7	1797,8	52859,9
2003	7450,8	1283,6	7129	12640,7	1,7	1755,3	54242
2004	7503,6	1300,4	7175	12720,2	1,7	1708,6	48483
2005	7524,0	1316,3	7184	12890,7	1,7	1644,6	44966
2006	7564,6	980,7	7217	13220,0	1,7	1585,9	50333
2007	7658,7	1002,7	7303	13771,1	1,8	1530,2	54228
2008	7779,4	1016,6	7414	14037,2	1,8	1477,9	64050
2009	7906,5	1019,6	7535	13782,3	1,7	1425,8	64014
2010	7868,8	1001,6	7491	14106,9	1,8	1374,7	71787
2011	7797	962,8	7414	14232,6	1,8	–	72352
2012	7742	–	7351	14172,0	1,8	–	75959

* Bez osób pobierających emerytury i renty, które są realizowane na mocy umów międzynarodowych, a także bez osób mających prawo do świadczenia rolniczego. Natomiast łącznie z rentami wypadkowymi finansowanymi z FUS, a wypłacanymi przez MON, MSWiA oraz MS w zbiegu z emeryturami finansowanymi z budżetu MON, MSWiA oraz MS nieuwzględnionymi przez ministerstwa.

** Pracownicy kolejowi, górnicy, nauczyciele, żołnierze zawodowi, funkcjonariusze Policji, Funkcjonariusze Służby Więziennej, kombatancki, inwalidzi wojenni oraz wojskowi.

*** Bez osób pobierających emerytury i renty, które są realizowane na mocy umów międzynarodowych, a także bez osób mających prawo do świadczenia rolniczego i bez rent wypadkowych finansowanych z FUS, a wypłacanych przez MON, MSWiA oraz MS w zbiegu z emeryturami finansowanymi z budżetu MON, MSWiA oraz MS, które nie zostały uwzględnione przez ministerstwa.

**** Razem z rentami strukturalnymi finansowanymi z budżetu państwa.

Źródło: opracowanie własne na podst. <http://www.zus.pl/files/Wa%C5%BCniejsze%20informacje%20z%20zakresu%20ubezpiecze%C5%84%20spo%C5%82ecznych%202012%20r.pdf>, http://wystap.pl/wp-content/uploads/2012/12/RS_rocznik_statystyczny_rp_2012.pdf, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbr/gus/RS_rocznik_statystyczny_rp_2013.pdf, (kol. 3 i 6 wyliczenia własne),

Roczniki statystyczne od roku 2000 do 2010 Wyd. GUS Warszawa, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbr/gus/PW_emerytury_i_renty_w_2012.pdf (dostęp: 6.04.2014 r.).

Dane zawarte w powyższej tabeli ukazują tendencję rosnącą przeciętnej liczby osób pobierających świadczenia emerytalno-rentowe oraz obrazują, że na przestrzeni lat 1999–2012 liczba osób aktywnych zawodowo wzrosła nieznacznie. W związku z powyższym w roku 2012 na jednego emeryta-rencistę przypadało 1,9 osób zatrudnionych.

Analizując wyżej przedstawione dane, można stwierdzić, że liczba osób aktywnych zawodowo odprowadzających składki do ZUS jest wciąż za mała, by pokryć wypłaty bieżących świadczeń emerytalno-rentowych. Dane odnoszące się do wydatków budżetu państwa, które stanowią dotację na obowiązkowe ubezpieczenia społeczne, obrazują, że w latach 1999–2012 wydatki państwa na ten cel przyjęły tendencję wzrostową i z roku na rok są coraz wyższe. Wpływ na tę sytuację ma również rosnąca liczba emerytów, których świadczenia są dofinansowywane lub finansowane przez budżet państwa, co stanowi dodatkowe obciążenie dla polskiego systemu emerytalno-rentowego.

W Polsce od 1 stycznia 1999 r. funkcjonuje nowy system emerytalno-rentowy, w którym dwa pierwsze filary są obowiązkowe, trzeci zaś filar jest fakultatywny:

- I filar – Zakład Ubezpieczeń Społecznych,
- II filar – Otwarte Fundusze Emerytalne,
- III filar – Programy Emerytalne.

Nowy system emerytalny pozwolił na pomnażanie części składki przez Otwarte Fundusze Emerytalne, które mają profesjonalną wyłączność na poddanie składek ubezpieczeniowych regułom rynku finansowego. Pokładano dużą nadzieję, że fundusze emerytalne znacznie wpłyną na rozwój rynku kapitałowego między innymi przez dostarczanie ograniczonych kapitałów i kreowanie nowych instrumentów finansowych z uwagi na to, że jako inwestorzy instytucjonalni systematycznie gromadzą masowe i przymusowe wpłaty. Celem działalności inwestycyjnej funduszy emerytalnych jest bowiem dążenie do osiągnięcia maksymalnego wzrostu wartości jednostki rozrachunkowej w długim czasie, przy jednoczesnym zachowaniu wysokiego poziomu bezpieczeństwa prowadzonych inwestycji.

Z uwagi na powyższe w procesie zarządzania tego typu działalnością istotne jest podejmowanie następujących działań⁶:

⁶ A. Skoczyńska, *Nowa emerytura lepsza czy tylko inna?*, Wyd. K.E.Libra, Warszawa 1999, s. 31.

- dokonywania bieżących oraz regularnych analiz;
- zarządzanie portfelem funduszu;
- prognozowanie przyszłej sytuacji na rynkach finansowych;
- kontrolowanie ryzyka związanego z podejmowanymi działaniami inwestycyjnymi;
- ciągle monitorowanie, a także systematyczna ocena osiągniętych wyników inwestycyjnych.

Powszechne Towarzystwo Emerytalne może zarządzać wyłącznie jednym funduszem, którego zadaniem jest gromadzenie i możliwie najbardziej efektywne inwestowanie pieniędzy wpływających od klientów. Mechanizm funkcjonowania Otwartych Funduszy Emerytalnych jest podobny do działalności funduszy inwestycyjnych, gdzie pobierane składki są lokowane. Natomiast w odróżnieniu do funduszy inwestycyjnych w OFE dzieje się to za pośrednictwem Powszechnego Towarzystwa Emerytalnego, a w momencie osiągnięcia przez członka funduszu wieku emerytalnego następuje wypłata należnego mu świadczenia.

Organem administracji publicznej, który sprawuje państwowy nadzór nad rynkiem finansowym w naszym kraju, jest Komisja Nadzoru Finansowego. Zgodnie z ustawą z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym⁷ od stycznia 2007 r. KNF jest organem funkcjonującym jako nadzór zintegrowany, ponieważ zastąpił uprzednio działające organy, takie jak: Komisja Nadzoru Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych, Komisja Nadzoru Bankowego oraz Komisja Papierów Wartościowych i Giełd.

Wszystkie fundusze emerytalne zobowiązane są do prowadzenia polityki inwestycyjnej zgodnie z obowiązującymi przepisami, które regulują ten obszar działalności. Regulacje prawne przewidują szereg ograniczeń i zakazów mających na celu minimalizację ryzyka inwestycyjnego. Zapewnia to klientom maksymalne bezpieczeństwo lokat, a firmie rentowność na możliwie najwyższym poziomie⁸.

Ustawa o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych⁹ zdecydowanie odróżnia rynek Powszechnych Towarzystw Emerytalnych od innych

⁷ Ustawa z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym DzU z 2006 r. Nr 157, poz. 1119.

⁸ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 12 maja 1998 r., które określa maksymalną część aktywów OFE, jaka może zostać ulokowana w poszczególnych kategoriach lokat oraz dodatkowych ograniczeń w zakresie działalności lokacyjnej funduszy, DzU Nr 6, poz. 407.

⁹ Ustawa z dnia 28 sierpnia 1997 r. o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych (DzU Nr 139, poz. 934) oraz ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (DzU Nr 137, poz. 887, z późn. zm.). Z dniem 1 stycznia 1999 r. powyższe ustawy wprowadziły w ubezpieczeniach społecznych rozwiązanie kapitałowe.

rynków finansowych, ponieważ środki gromadzone w OFE mają charakter obligatoryjny i stanowią niejako element finansów publicznych.

Każdy nowy produkt wchodzący na rynek przechodzi (zgodnie z cyklem życia produktu) kolejne fazy, natomiast w przypadku OFE większość klientów została ustawowo zobligowana do uczestnictwa w II filarze ubezpieczeń społecznych. Rynek PTE z uwagi na obligatoryjny charakter oraz niską mobilność klientów pomiędzy podmiotami staje się rynkiem sztywnym, przez co w skali roku odznacza się zerową elastycznością popytu. Natomiast produkt oferowany przez fundusze emerytalne jest bardzo homogeniczny i wpływa negatywnie na perspektywy konkurencji na rynku.

Rynek Otwartych Funduszy Emerytalnych

Na polskim rynku finansowym w 1999 r. swoją działalność rozpoczęło 21 instytucji finansowych, które podzieliły rynek w sposób nierównomierny, między innymi ze względu na różnorodną sieć akwizycji czy też późniejszy start¹⁰. Przez następne lata wskutek fuzji i przejęć zmniejszała się liczba funkcjonujących funduszy emerytalnych. W roku 2001 odnotowano najwięcej konsolidacji OFE. Kolejne miały miejsce w latach następnych, co w konsekwencji doprowadziło do likwidacji 8 funduszy emerytalnych i obecnie na rynku swoją działalność kontynuuje tylko 13 z nich (w tabeli poniżej zaznaczone kolorem czerwonym)¹¹. Poniższa tabela przedstawia zmiany, jakie dokonywały się na rynku OFE. Ukazuje również, że niektóre fundusze emerytalne zmieniły nazwę czy też połączyły się, były i takie, które zostały przejęte przez inne towarzystwa. Jednak z informacji zamieszczonych w tabeli wynika, że od 1999 r. na rynku nie pojawił się żaden nowy fundusz.

Tabela 2. Fuzje i przejęcia Otwartych Funduszy Emerytalnych w latach 1999–2013

Lp.	Otwarte Fundusze Emerytalne	Dokonane transakcje
1.	OFE Commercial Union BPH CU WBK (zmiana nazwy na Aviva)	
2.	OFE ING Nationale-Nederladen Polska	
3.	OFE PZU „Złota Jesień”	
4.	OFE AiG (zmiana nazwy na Amplico)	

¹⁰ <http://cde.com.pl/files/xmarticles/items/0/22.pdf> (dostęp: 4.04.2014 r.).

¹¹ https://www.knf.gov.pl/dla_ryнку/PODMIOTY_ryнку/Podmioty_ryнку_emerytalnego/polażenia.html#polsat_pkobp (dostęp: 4.04.2014 r.).

Lp.	Otwarte Fundusze Emerytalne	Dokonane transakcje
5.	OFE Zurich (zmiana nazwy na Generali)	
6.	OFE Bankowy	
7.	OFE Norich Union (zmiana nazwy na Sampo a następnie na Nordea)	
8.	OFE Winterthur (zmiana nazwy na Credit Suisse L&P, a następnie na AXA)	
9.	OFE Skarbiec Emerytura	2002 r. (zgoda na połączenie OFE Skarbiec-Emerytura i OFE {ego})
10.	OFE Allianz	
11.	OFE Pocztylion	
12.	OFE {ego}	
13.	OFE PBK Orzeł (zmiana nazwy na Ergo Hestia, a następnie z Ergo Hestia na Aegon)	2008 r. (zgoda na połączenie OFE Aegon i OFE Skarbiec-Emerytura)
14.	OFE Dom (zmiana nazwy na OFE Warta)	
15.	OFE Pekao	
16.	OFE Pionieer	2001 r. (zgoda na przejęcie OFE Pionieer przez OFE Pekao)
17.	OFE Arka – Invesco	2001 r. (zgoda na połączenie OFE Arka – Invesco i OFE Pocztylion)
18.	OFE Polsat	2013 r. (zgoda na przejęcie OFE Polsat przez OFE Bankowy)
19.	OFE Kredyt Banku	2004 r. (zgoda na przejęcie OFE Kredyt Banku przez OFE Polsat)
20.	OFE Epoka	2001 r. (zgoda na przejęcie OFE Epoka przez Pekao OFE)
21.	OFE Rodzina	2001 r. (zgoda na przejęcie OFE Rodzina przez Pekao OFE)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Sz. Karpiński, Rzeczpospolita 6–7.01.2001 r., nr 5 oraz https://www.knf.gov.pl/dla_ryнку/PODMIOTY_ryнку/Podmioty_ryнку_emerytalnego/polaczenia.html (dostęp: 4.04.2014 r.).

Dokonując interpretacji poniższej tabeli oraz danych dotyczących przekazywanych przez ZUS do OFE środków z tytułu składek na obowiązkowe ubezpieczenie społeczne, można zauważyć, że najwięcej środków na ten cel ZUS przekazał w 2010 r. oraz 2009 r., natomiast nieco mniej w 2008 r. Zamieszczone w tabeli 3 dane pokazują także, jakie ZUS ma dochody z tytułu wpływu składki

ubezpieczeniowej. Wynika z nich, że największe wpływy ze składek na ubezpieczenie społeczne ZUS odnotował w 2011 r.

Tabela 3. Dochody FUS oraz składki i odsetki przekazane przez ZUS do OFE

Rok	Suma składek i odsetek przekazanych przez ZUS do OFE w mld zł. (ceny bieżące)	Dochody FUS pochodzące ze składek (w mln zł.)
1999	2,286	63 726,3
2000	7,603	65 051,3
2001	8,707	69 655,7
2002	9,546	67 751,4
2003	10,274	69 725,8
2004	11,422	73 392,6
2005	14,022	77 426,2
2006	16,156	80 547,0
2007	17,719	88 397,9
2008	20,505	85 300,2
2009	21,043	85 300,2
2010	22,398	88 961,7
2011	15,112	101 520,2
2012	8,018	–

Źródło: <http://bip.kprm.gov.pl/download/75/9929/RM-24-171-13Informacja.doc> (dostęp: 10.04.2014 r.).

W latach 1999–2013 kilkakrotnie modyfikowano zapisy ustawy o funkcjonowaniu funduszy emerytalnych. Zróznicowano między innymi wysokość składki przekazywanej do OFE. Pierwotnie składkę ustalono w wysokości 7,3% podstawy wymiaru, następnie od 2011 r. obniżono ją do 2,3 %, po czym w 2013 r. podwyższono ją ponownie, lecz jedynie do wysokości 2,8% podstawy wymiaru. Od 1 lutego 2014 r. wysokość składki przekazywanej do OFE wynosi 2,92%. Powyższe zmiany składki przedstawia tabela 4.

Tabela 4. Procentowy* podział składki odprowadzanej w ramach II filaru

Wyszczególnienie	do 2010 r.	2011 r.	2012 r.	2013 r.	2014 r.
Część składki odprowadzana do OFE	7,3	2,3	2,3	2,8	2,92
Część składki odprowadzana na subkonto w ZUS	0,0	5,0	5,0	4,5	4,38

* W procentach podstawy wymiaru.

Źródło: http://tep.org.pl/wp-content/uploads/downloads/2013/07/OpiniaTEP_przeglad_emerytalny.pdf (dostęp: 17.04.2014 r.).

Nie były to jedyne zmiany, jakich dokonano w II filarze ubezpieczeń społecznych¹². Mimo że zgodnie z przesłankami ustawy¹³ wprowadzającej do systemu ubezpieczeń emerytalnych metodę kapitałową zakładano, że gromadzeniem, inwestowaniem, a następnie (po osiągnięciu wieku emerytalnego) przekazaniem środków na wypłatę świadczeń emerytalnych w ramach II filaru zajmą się OFE, to jednak tak się nie stało. Wypłatą świadczeń z II filaru ubezpieczeń społecznych zajmie się ZUS, do którego OFE będą miały obowiązek na 10 lat przed wypłatą ubezpieczonemu należnego świadczenia emerytalnego stopniowo – bo 10% rocznie – przekazywać środki zgromadzone na indywidualnym koncie danego ubezpieczonego. Środki te zostaną zapisane w ZUS na subkoncie w ramach mechanizmu zwanego „suwakiem bezpieczeństwa”, co według ustawodawcy ma uchronić przyszłych emerytów przed ryzykiem znacznego obniżenia świadczeń na skutek ewentualnego pogorszenia sytuacji giełdowej. W momencie przejścia na emeryturę na koncie ubezpieczonego w OFE nie będzie już żadnych środków finansowych.

Z perspektywy czasu widać, że założenia reformy emerytalnej wdrożonej w styczniu 1999 r. wciąż są modyfikowane. Trudno przewidzieć, jak za kilkanaście lat będzie wyglądał polski system emerytalny oraz czy II filar będzie stanowił jego integralną część.

Dotychczas funduszom emerytalnym działającym na rynku finansowym udało się zgromadzić nasze oszczędności w wysokości około 300 mld zł¹⁴. Jednakże ta kwota nie pozostanie na rachunkach członków funduszy emerytalnych.

¹² <http://www.mpips.gov.pl/ubezpieczenia-spoleczne/ubezpieczenie-emerytalne/skladka-na-ubezpieczenieemerytalne/> (dostęp: 5.04.2014 r.).

¹³ Ustawa z dnia 28 sierpnia 1997 r. o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych (DzU Nr 139/97, poz. 934) oraz ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (DzU Nr 137, poz. 887, z późn. zm.) z dniem 1 stycznia 1999 r. powyższe ustawy wprowadziły w ubezpieczeniach społecznych rozwiązanie kapitałowe.

¹⁴ http://www.igte.com.pl/files/notowania/Dane_OFE_01_2014.pdf (dostęp: 6.04.2014 r.).

Zgodnie z art. 23 ustawy z 2013 r.¹⁵ w lutym 2014 r. fundusze emerytalne miały obowiązek umorzenia 51,5% jednostek rozrachunkowych znajdujących się na indywidualnym rachunku danego członka funduszu, które zapisane zostały na dzień 31 stycznia 2014 r., i przekazania tych środków do ZUS.

Tabela 5 Aktywa netto Otwartych Funduszy Emerytalnych oraz liczba uczestników (stan na 30 września 2013 r.)

Lp.	OFE	Wartość aktywów	Liczba członków
1.	ING OFE	70 093 082 181,43	3 059 692
2.	Aviva OFE	65 428 030 071,73	2 677 494
3.	OFE PZU „Złota Jesień”	39 189 638 597,58	2 230 230
4.	Amplifico OFE	23 263 624 441,24	1 537 468
5.	AXA OFE	18 260 754 255,31	1 164 101
6.	Generali OFE	14 664 521 505,60	1 010 932
7.	Nordea OFE	13 170 757 634,56	957 612
8.	PKO BP Bankowy OFE	12 860 607 207,37	941 975
9.	AEGON OFE	12 333 082 528,34	925 755
10.	Allianz Polska OFE	8 878 518 847,89	595 042
11.	OFE Pocztylion	5 553 545 389,00	593 008
12.	Pekao OFE	4 399 052 527,83	346 502
13.	OFE Warta	3 917 834 534,90	342 129
	Razem	292 013 049 722,78	16 381 940

Źródło: http://www.igte.com.pl/files/notowania/Dane_OFE_09_2013.pdf (dostęp: 6.04.2014 r.).

Na podstawie powyższej tabeli można wnioskować, że ustawa z grudnia 2013 r. dała możliwość przeprowadzenia operacji, dzięki której do ZUS trafiła suma około 153 mld zł. Środki te zostaną zapisane na naszych wirtualnych kontach¹⁶.

Zapisy powyższej ustawy nie dotyczą jedynie transferu środków z OFE do ZUS, do dnia 31 lipca 2014 r. wprowadzają również zakaz emitowania wszelkich reklam dotyczących działalności OFE. W tym samym okresie, tj. od 1 kwietnia 2014 r. do 31 lipca 2014 r. – w ramach czteromiesięcznego tzw. okna transferowego – członkowie OFE muszą zadeklarować, czy chcą dalej pozostać w II

¹⁵ Ustawa z dnia 6 grudnia 2013 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z określeniem zasad wypłaty emerytur ze środków zgromadzonych w otwartych funduszach emerytalnych.

¹⁶ http://wyborcza.biz/biznes/1,100896,15392174,Gigantyczne_pieniadze_z_OFE_zostaly_przelane_do_ZUS (dostęp: 5.04.2014 r.).

filarze, czy też chcą, aby całość składki była kierowana do ZUS. Jeśli w tym czasie nie potwierdzą swojego dalszego uczestnictwa w II filarze, tzn. nie złożą pisemnego oświadczenia w ZUS, to automatycznie zostaną przypisani do I filaru, a ich składka będzie ewidencjonowana wyłącznie na subkoncie w ZUS. Deklarację pozostania w funduszu emerytalnym można:

- złożyć osobiście w oddziale ZUS,
- wysłać pocztą,
- wysłać drogą elektroniczną za pośrednictwem aplikacji ePUAP.

Ubezpieczeni, którzy zdecydują się na pozostanie w OFE, mogą także podjąć decyzję o zamianie dotychczasowego funduszu emerytalnego na inny. Istnieje więc możliwość, że równocześnie ze złożeniem oświadczenia deklarującego pozostanie w OFE będzie można dokonać ponownego wyboru funduszu, do którego mają być przekazywane nasze składki. Kolejną taką możliwość ustawodawca dopuszcza w 2016 r. i tak jak w 2014 r. przez okres czterech miesięcy będziemy mieć czas na podjęcie decyzji, czy zostajemy w OFE, czy przechodzimy do ZUS. Od 2016 r. potencjalnie co cztery lata będą otwierane okna transferowe dające możliwość ewentualnej zmiany decyzji. Konieczność złożenia przez klientów OFE ponownej deklaracji (poza deklaracją o przystąpieniu do funduszu, którą uczestnicy II filaru złożą na samym początku, deklarując swoje uczestnictwo w funduszu) z pewnością zniechęci większość z nich do ponownego składania oświadczenia potwierdzającego dalsze uczestnictwo w II filarze, tym bardziej że wydzźwięk informacyjny w tej sprawie jest niewielki.

W związku z powyższym ustawodawca, za pomocą ustawy z dnia 6 grudnia 2013 r., ewidentnie niekorzystnie wpłynęła na działalność oraz kondycję ekonomiczną funduszy emerytalnych. Dotychczasowe informacje ujawniają, że OFE wybrało ponownie jedynie około 40 tysięcy osób¹⁷. Sytuacja ta może się jednak znacząco zmienić, gdyż do końca lipca pozostało jeszcze trochę czasu, lecz nie ma na to żadnej gwarancji. Można domniemywać, że wdrożone przepisy zmierzają w kierunku likwidacji II filaru, a jednoznaczne decyzje dotyczące likwidacji OFE mogą być tylko kwestią czasu. W znacznym stopniu będzie to zależeć od samych ubezpieczonych i od ich decyzji, czy będą chcieli w dalszym ciągu oszczędzać na emeryturę w ramach II filaru, czy też nie. Należy pamiętać, że w funduszach wciąż znajduje się 48,5% naszych oszczędności, które udało nam się zgromadzić do końca stycznia 2014 r. Środki te pozostaną w OFE i tak jak dotychczas podlegać będą regułom rynku finansowego.

¹⁷ <http://gospodarka.dziennik.pl/emerytury-i-ofe/artykuly/457010,ofe-czy-zus-co-wybieraja-polacy.html> (dostęp: 29.04.2014 r.).

Teraz oszczędzanie w Otwartych Funduszach Emerytalnych będzie z pewnością tańsze niż do tej pory, gdyż obniżone zostały opłaty od naszych składek, które pobierają OFE – z 3,5% do 1,75%, a także opłaty uiszczane za zarządzanie środkami klientów, których łączna wartość wynosiła dotychczas 10% powierzanych środków¹⁸. Z drugiej strony oszczędzanie w OFE stanie się bardziej ryzykowne z uwagi na to, że ustawa z 6 grudnia 2013 r. zabrania funduszom emerytalnym inwestowania w obligacje Skarbu Państwa oraz w obligacje przez nie gwarantowane, narzucając jednocześnie lokowanie co najmniej 75% swoich aktywów w akcje.

Przekazane pieniądze z OFE do ZUS z pewnością pozwolą obniżyć zadłużenie naszego kraju, a tym samym oddalić zagrożenie, jakim byłoby osiągnięcie przez dług publiczny progu 55%¹⁹. Obserwując jednak dokonywane zmiany, odnoszące się do systemu emerytalnego, nasuwają się pytania o to, jak będzie wyglądał portfel przyszłego emeryta i czy będzie nas stać w przyszłości na godną egzystencję.

Obecnie trudno odpowiedzieć na te pytania, gdyż nie wiadomo, jak będzie wyglądał rynek funduszy emerytalnych, jaką OFE będą mieć liczbę uczestników, jakich będą dokonywać lokat kapitałowych i jaka będzie ich aktywność inwestycyjna. Istotnym aspektem zagadnienia jest także to, jak poradzi sobie ZUS z procesem starzenia się społeczeństwa, a tym samym z rosnącą liczbą emerytów i rencistów oraz jak budżet państwa wygospodaruje coraz wyższe kwoty celem dofinansowywania FUS-u.

Podsumowanie

Proces ewolucji systemu ubezpieczeń społecznych w Polsce podąża w kierunku zbudowania instytucji finansowej, która udźwignie ciężar związany z obsługą i wypłatą przyszłych świadczeń emerytalnych oraz zapewni ich wypłatę na poziomie dającym możliwość godziwej egzystencji na starość.

Wprowadzenie metody kapitałowej do systemu zabezpieczenia społecznego z jednej strony miało odciążyć ZUS i w przyszłości uchronić go przed zagrażającą mu niewypłacalnością, z drugiej zaś miało wpłynąć korzystnie na wysokość przyszłych świadczeń emerytalnych. Widzimy dzisiaj, że proces ewolucji systemu emerytalnego trwa i daleki jest od stabilnego poziomu. Dlatego

¹⁸ <http://kadry.infor.pl/kadry/ubezpieczenia/emerytury-i-renty/artykuly/680934,zus-czy-ofe-do-kiedy-wybor.html> (dostęp: 29.04.2014 r.).

¹⁹ http://wyborcza.biz/biznes/1,100896,15392174,Gigantyczne_pieniadze_z_OFE_zostaly_przelane_do_ZUS.html (dostęp: 5.04.2014 r.).

też ciągle wprowadza się modyfikacje głównie tych przepisów, które dotyczą organizacji i funkcjonowania funduszy emerytalnych. Ostatnim krokiem, jaki ustawodawca poczynił, była zmiana przepisów odnosząca się do zasad wypłaty emerytur ze środków zgromadzonych w OFE, które to zmiany znacząco wpłynęły na działalność funduszy. Na podstawie tej ustawy podjęto już wiele decyzji, a pozostałe zapadną do końca lipca, mimo że prezydent skierował ją do Trybunału Konstytucyjnego z wnioskiem o opinię, czy jest ona zgodna z Konstytucją. Trybunał do tej pory nie wypowiedział się w tej kwestii. Działania, jakie podjął rząd, kierując się wyższością jednych celów (budżet państwa) nad innymi (realna przyszłość Otwartych Funduszy Emerytalnych), tylko pozornie usprawiedliwiają podjętą przez niego decyzję. Niestabilność prawa zazwyczaj nie sprzyja długofalowym przedsięwzięciom, tym bardziej że dotyczą one większości obywateli.

Trudno dzisiaj przewidzieć, jakie skutki makroekonomiczne dla funduszy emerytalnych przyniosą w najbliższym czasie powyższe działania. Można jedynie domniemywać, że na mocy tej ustawy transfer środków skierowanych z OFE do ZUS (153 mld zł) na pewno korzystnie wpłynie na obniżenie poziomu jawnego długu publicznego oraz kosztów jego obsługi.

Podjętą decyzję o pozostaniu w OFE czy przejściu do ZUS, jesteśmy zdani na sprzeczne prognozy analityków bankowych, które oparte są na hipotetycznych założeniach odnośnie do realnego wzrostu PKB i wzrostu płac, przy nadal dużych niestabilnościach na rynkach finansowych na całym świecie. Istotnym czynnikiem przy podejmowaniu decyzji może okazać się to, że aktualnie zgromadzone środki znajdujące się na subkontach ZUS również będą podlegać dziedziczeniu, tak jak było do tej pory w OFE.

Zachowania Polaków nieprzychylnych podejmowaniu jakichkolwiek decyzji, tym bardziej zupełnie niezorientowanych, co powinni zrobić w tej sytuacji, nie rokują dobrych perspektyw dla Otwartych Funduszy Emerytalnych. Mała liczba uczestników funduszy to nic innego jak mały kapitał inwestycyjny, a tym samym ograniczone możliwości jego pomnażania. Ponadto ryzyko związane z inwestowaniem wyłącznie w akcje stwarza zagrożenie, że nawet niedługo trwająca bessy na giełdach może wywołać niepokój wśród uczestników, którzy przy najbliższej sposobności opuszczą OFE. Powyższe czynniki mogą więc w krótkiej perspektywie doprowadzić do upadku Otwartych Funduszy Emerytalnych, a tym samym do likwidacji II filaru ubezpieczeń społecznych.

Literatura

- Skoczyńska A., *Nowa emerytura lepsza czy tylko inna?*, Wyd. K.E.Libra, Warszawa 1999.
- Karpiński Sz., *Rzeczpospolita* 6–7.01.2001 r., nr 5.
- Mały rocznik statystyczny Polski*, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010.

Strony internetowe

- <http://www.mpips.gov.pl/ubezpieczenia-spoleczne/ubezpieczenie-emerytalne/skladka-na-ubezpieczenieemerytalne/>
- <http://bip.kprm.gov.pl/download/75/9929/RM-24-171-13Informacja.doc>
- <http://cde.com.pl/files/xmarticles/items/0/22.pdf>
- <http://gospodarka.dziennik.pl/emerytury-i-ofe/artykuly/457010,ofe-czy-zus-co-wybieraja-polacy.html>
- <http://kadry.infor.pl/kadry/ubezpieczenia/emerytury-i-renty/artykuly/680934,zus-czy-ofe-do-kiedy-wybor.html>
- http://tep.org.pl/wp-content/uploads/downloads/2013/07/OpiniaTEP_przeglad_emerytalny.pdf
- http://www.igte.com.pl/files/notowania/Dane_OFE_09_2013.pdf
- http://wystap.pl/wp-content/uploads/2012/12/RS_rocznik_statystyczny_rp_2012.pdf
- http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/RS_rocznik_statystyczny_rp_2013.pdf
- <http://www.zus.pl/files/Wa%C5%BCniejsze%20informacje%20z%20zakresu%20ubezpiecze%C5%84%20spo%C5%82ecznych%202012%20r.pdf>
- http://wyborcza.biz/biznes/1,100896,15392174,Gigantyczne_pieniadze_z_OFE_zostaly_przelane_do_ZUS
- http://wystap.pl/wp-content/uploads/2012/12/RS_rocznik_statystyczny_rp_2012.pdf
- https://www.knf.gov.pl/dla_ryнку/PODMIOTY_ryнку/Podmioty_ryнку_emerytalnego/polaczenia.html#polsat_pkobp